

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל א' החנוכה תשפ"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ר"ם

מהו המקור לברכות אלו, משום שכבר מבואר בגמרא לעיל (לה.) שברכות הן מדרבנן, ומסברא, שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. וקושיית הגמרא כאן היא רק על ברכה על נס, שיש לומר שבזה סברא היא שאין לברך על הנס, משום שכל העושים לו נס מנכים לו מזכויותיו מחמת זה, כמבואר במסכת תענית (ב.). ועוד שבכל הברכות הוא מברך בשעת מעשה, ואילו בראיית מקום הנס הוא מברך לאחר שכבר נעשה. וכל שכן שצריך מקור שגם מי שהנס לא נעשה לו בעצמו צריך לברך, ולכן הגמרא שואלת מנין שמברכים על הנס. ומתרצת הגמרא שיש ללמוד מיתרו שבירך לאחר שכבר נעשה הנס, וגם בירך על נס שנעשה לבני ישראל שהוא עצמו לא ראהו כלל, ומכאן שגם לאחר שנעשה הנס, וגם מי שהנס לא נעשה לו בעצמו, צריך לברך עליו ע"כ.

*

והנה בחנוכה (ופורים) קבעו חז"ל לברך ברכת שעשה נסים לאבותינו גם על 'הזמן' של הנס, שלא מציינו כזאת בשאר נסים שנעשו לישראל, שאין מברכין רק כשמגיע לראות מקום הנס, או האדם שנעשה לו הנס, וטעמא בעי למה לא מברכין כאשר מגיע יום שעברו הירדן ונחלי ארנון. ונראה דהנה במאירי (שבת) כתוב, וזה לשונו, מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה ראשון, ושעשה נסים בכל הלילות, והדברים נראים עכ"ל. והיינו דכמו שמצינו בברכת שהחיינו דלא בעי כוס ואומרו אפילו בשוק, ויום הכיפורים שאין בו אכילה ושתייה אלא שבייתה ומנוחה, אף על פי כן מברכין אותו, הוא הדין ברכת שעשה נסים. ובביאור הלכה (סימן תרצה-א) כתב דהוא הדין לענין פורים. ושוב כתב, אחר כך מצאתי בברכי יוסף (סק"א) וזה לשונו, אם אין לו מגילה יברך שהחיינו, אך לא יברך ברכת שעשה נסים (ר"י מולכו) ע"ש. (ועיי' שער הציון סימן תרעו סק"א). ויש להבין מאי שנא ברכת שעשה נסים שלא יברך כשאין לו נר חנוכה או מגילה, הלא הברכה אינה על המצוה שעומדת לפניו, אלא הודאה על הנס שאירע לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

ונראה בטעם דאין מברכין ברכת שעשה נסים ביום שעברו הירדן ונחלי ארנון, דאיתא בבית יוסף (א"ח סימן תלב) בטעם שאין מברכין על ביטול חמץ, משום דביטול הוא בלב, ואין מברכין על דברים שבלב ע"כ. וכמו כן המהרהר בדברי תורה אין צריך לברך ברכות התורה (א"ח סימן מז-ד). והיינו כי לא תיקנו חז"ל שום ברכה רק כשיש לפניו מעשה הניכרת שעליה מברך, ולכן רק בחנוכה שעושה מעשה הדלקת הנרות, ובפורים שקורא המגילה, ניכרים הדברים על מה מוסב הברכה, תיקנו ברכת שעשה נסים, אבל על מעברות הירדן ודוגמתו שאין לפניו שום מעשה המורה על הדבר שהוא אין מברכין.

נתתה ליראיך נס להתנוסס (תהלים ט-י). בדרשות חתם סופר (לחנוכה טו.) כתוב דקאי על פך שמן דחנוכה, כי דלק ז' ימים בנס ובליל שמיני דלק השמן שבפך, ומכל מקום היא גופיה היה נס בטבע העולם ככל נסים הנסתרים, שהודמן שנשאר פך אחד כדי שיכול הקב"ה לעשות בו נס שלא בטבע היינו הדלקת ז' ימים. נמצא היה ז' ימים נס שלא כדרך הטבע, ויום ח' היה נס בדרך הטבע. והיינו נתתה ליראיך נס להתנוסס, להשאיר פך אחד, כדי להתנוסס נסים הרבה של ז' ימים ע"כ.

ויש לומר בזה עוד, בהקדם מה דאיתא בגמרא (שבת כג.) אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך שתים ומדליק מברך שלש, מכאן ואילך מדליק מברך שתים והרואה מברך אחת. ופריך מאי ממעט, ומשוני ממעט זמן. ופריך ונימעוט נס, ומשוני נס כל יומי איתיה ע"כ. והקשה ההפלא"ה דקארי ליה מאי קארי לה, הא אנן דחקינן להבין מה היה בכלל הנס ביום הראשון, הלא מצאו פך שמן שהיה בו להדליק על יום אחד (שם כא.), ואיך נימא דנברך על הנס רק ביום הראשון, ולא בשאר הימים, דנס כל יומי איתיה.

ונראה דהנה מקור הדין דיש לברך ברכה על הנס, הוא במשנה (ברכות נד.) הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל [כגון הנך דתני לקמן מעברות הים והירדן ונחלי ארנון וכו'], אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ובגמרא מנא הני מילי, אמר רבי יוחנן דאמר קרא (שמות יח-) ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ע"כ. והקשו הראשונים שהרי יתרו לא ראה את המקום שנעשו בו הנסים לישראל, והחויב הוא ברואה מקום שנעשו בו נסים לישראל. ותירצו כיון שראה את בני ישראל שניצלו מחמת הנסים, דינו כאילו ראה את המקום שנעשו בו הנסים. ומבואר ברמ"א (א"ח סימן יח-ו) דמזה נלמד שאם רואה אותם שנעשה להם נס, עליו לברך, אף על פי שאינו רואה את המקום שנעשה בו הנס ע"ש.

וברשי"י שם כתוב שיש לגרוס קושיית הגמרא 'מנלן דמברכין אניסא' (ולא מנא הני מילי). וביאר ביד דוד שם, דלפי הגירסא מנא הני מילי, קושיית הגמרא היא על מה ששנינו במשנה הרואה מקום שנעשו וכו', ועל זה לא תירצה הגמרא כלום, שהרי יתרו לא ראה את המקום שנעשו בו הנסים, ולכן הגיה רש"י שקושיית הגמרא היא מנין שמברכין על נס כלל, ועל זה תירצו שיש ללמוד מיתרו שבירך על הנס כאשר ראה ישראל שניצולו בנס, והוא הדין שיש לברך על ראיית מקום שנעשה בו נס.

ובצ"ח שם ביאר דבברכה זו יש חידוש גדול שמברך, דהא חזינן דעל שאר הברכות השניות במשנה, הגמרא לא שואלת

בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ע"כ. ומבואר מזה דקיום מצות הדלקת המנורה עומדת לישראל, שכל זמן שמדליקין אותה אין הם אבודין. ועבור זה תיקנו להדליק נרות גם ביום הראשון שנתקנה על ניצוח המלחמה, להורות שרק קיום מצות הדלקת הנרות עמדה להם שנצחו המלחמה.

וכיון שניצוח האויבים היתה תלויה בהדלקת המנורה, שהגין עליהם מפני האויב, ולא היה להם אלא פך שמן על יום אחד בלבד, אם כן כאשר יפסיקו להדליק אחר זה, שוב יוכלו האויבים להתגבר עליהם, על כן נעשה נס יום שיוכלו להדליק כדי שלא תתבטל הדלקת המנורה שמגינה על נפשם. ואם כן בנס הנרות היתה כרוכה בזה הצלת נפשותם מיד אויב, ושפיר היתה בנס זה טובה גופני לישראל, על כן שפיר יש לברך גם על הנס של הנרות יום יום. ועל כן מברכין בכל יום ברכת שעשה נסים, דניסא של שמן בכל יום היתה, ונס זה היתה כדי שהדלקת המנורה יגן על ישראל מצריהם, ושפיר יש לברך עליה ברכת שעשה נסים כמו שמברכין על כל הנסים שנעשו לטובתן של ישראל.

והיוצא לנו מזה דתכלית הנס של השמן, שנתהווה להם שמן להדלקת המנורה שמונה ימים, לא היתה רק כדי שיוכלו לקיים מצות התורה להדליק, שלא להתבטל ממצותה, כי הרי זה שנים רבים שביטלו היוונים הדלקת הנרות, ולמה יתהווה נס על הדלקת ימים אחדים, אלא בהיות שכעת בא זמן גאולתם מהיוונים, ולזכות לניצוח מלחמה בנסים, אי אפשר רק בזכות הדלקת הנרות כנ"ל, על כן המציאו להם מן השמים שמן להדלקה, שעל ידי זכותה תושלם ניצוח המלחמה. וזהו נתתה ליראיך נס, היינו הנס של שמן, להתנוסס, שעל ידה יוכל להתהוות נסים רבות בניצוח המלחמה, שהיה נס כל רגע שעמדו בקשרי המלחמה עד הניצוח, שרבות יוונים לא יוכלו לנצח ולהרע לאנשים מתי מספר בני חשמונאים.

*

וליישב הקושיא שהזכרנו, מאי שנא נר חנוכה שתיקנו ברכה עליה, גם כאשר אין רואין מקום הנס, ובמעברות הירדן לא מברכין רק כאשר מגיעין למקומה. יש לומר עוד, דהנה ברש"י (יש פירוש בהעלותך) למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבוטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות ע"כ. ובמדרש תנחומא (שם ה) אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם, אל מול פני המנורה יאירו ע"כ. וברמב"ן (שם ה-ב) הוסיף, והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא רמוז אלא לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו ע"כ. ומבואר מדברי הרמב"ן אלו, כי הדלקת נרות חנוכה בימינו, היא המשך מעבודת הדלקת המנורה בבית המקדש, שהרי על זה אמרו שלך קיימת לעד, וכל אחד כשמדליק הנרות בביתו, הוא ממשיך לשם קדושת המקדש ועבודת הכהונה שהיה בהדלקת הנרות במקדש ה'.

ואם כן המדליק נרות חנוכה עומד במקום שנמשך לשם אז קדושת המקדש, ואם כן הוי כרואה אז מקום הנס, ושפיר יוכל לברך כדין הרואה, אשר זה לא שייך בשאר הנסים. ולכן מי שלא יוכל להדליק נר חנוכה מחמת אונס ואינו רואה, אי אפשר לו לברך ברכת שעשה נסים. - ויתכן שזהו גם טעם הנוהגין לברך מתחלה להדליק נר חנוכה, ולהדליק נר אחד, ושוב מברכין ברכת שעשה נסים, ומדליק שאר הנרות, כי בהדלקת הנר הראשון נמשך לשם קדושת המקדש, והוי כרואה מקומו, ויוכל לברך שוב ברכת שעשה נסים. ■

ובפרט בברכה על הנס, שעצם חיוב הברכה היא חידוש כמבואר בצל"ח הנ"ל, וצריכין קרא דמברכין על הנס, על כן אין לברך אלא דומיא דקרא, שראה יתרו בעלי הנס לפניו, או כשרואה מקום הנס. ובחנוכה ופורים שאין הבעלי נס ומקומם לפניו, מברכין רק בעת עשיית מעשה של הדלקה, או קריאה במגילה, ולא כאשר אין שום דברים לפניו. ואין זה דומה לברכת שהחיינו שמברך כל אחד על שמחת עצמו כעת שהגיענו לזמן הזה, אבל ברכת שעשה נסים מברך על נס של אחרים שאין שום דבר מהנס עומד לפניו כעת, על כן כשאין לפניו נר חנוכה או קריאת המגילה אי אפשר לברך ברכה זו.

*

והנה איתא במשנה (אבות ד-ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש ע"ש. ובגמרא (יומא כא.) הוסיפו עוד כמה נסים שנעשו שם ע"ש. ואם כן יפלא, כיון שהרואה מקום שנעשו בו נסים לאבותינו מברך, למה לא בירך כל אחד מישראל כאשר עלה בית ה' על הנסים הללו. ואם היה חיוב לברך, אז היה מן הדין שגם בזמן הזה הרואה מקום המקדש יברך ברוך שעשה נס לאבותינו במקום הזה. ועל כרחך צריכין לומר דלא תיקנו לברך אלא כאשר נעשה נס לטובת גופניות של בני ישראל, כאשר יצאו על ידי הנס משיעבוד לחירות, וממות לחיים, לא כן בנסים שנעשו לתועלת העבודה בבית ה' לכבודו של מקום, על זה לא תיקנו לברך על הנס.

אך לפי זה צריך ביאור למה תיקנו ברכת הנס בחנוכה על נס השמן לצורך הדלקת המנורה, הלא גם בזה ליכא טובת גופני ישראל, אלא לצורך העבודה קיום מצות ה', שיוכלו לקיים מצות הדלקת המנורה. ואם אין חיוב לברך כאשר רואה מקום המקדש בעיניו, מקום שנעשו בו נסים, מכל שכן שאין מן הדין לברך כאשר מגיע יום הנס, בלי ראיית מקומו. וצריכין לומר דבחנוכה היה נס גם לטובת הגופני של ישראל, שנצחון המלחמה והצלת גופם היה נס מופלא, כמבואר ברש"י (דברים לג-יא) מחץ מתנים קמיו ומשנאו מן יקומו, שראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברכ ה' חילו (עיין תנחומא ויהי יד) ע"כ. ונמסרו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ושפיר יש לברך על הנס.

*

והנה ידוע קושיית הבית יוסף (סימן תרט) למה תיקנו שמונת ימי חנוכה, הלא ביום הראשון היה להם שמן להדליק, שמצאו פך של שמן להדליק בו יום אחד, ואם כן ביום הראשון לא היה נס. ותירץ הפרי חדש דיום הראשון קבעו על נס של ניצוח המלחמה, ושאר הימים על הנס דנרות ע"כ. ומעתה שפיר מובן סברת המקשן ונימעט ניסא, שלא נברך ברכת שעשה נסים רק ביום הראשון, אשר זה קבעו על נס של ניצוח מלחמה, שהיה בזה הצלת נפשות ישראל, טובת גופני, בדין הוא לברך על הנס. אבל שאר הימים שנקבעו על נס השמן לצורך הדלקת המנורה, בזה אין יתרון משאר נסים שנעשו במקדש, ואין מברכין עליה גם כאשר מגיע לראות מקומו, שהרי אין זה דומה לברכות יתרו, אשר משם אנו למדין לברך על הנס.

אמנם הגמרא דחה לה, דניסא בכל יומא הווי, ושפיר מברכין גם על זה ברכת שעשה נסים. וביאורו דהנה הקשו המפרשים על תירוצו של הפרי חדש שיום ראשון נתקן עבור ניצוח המלחמה, דטעם זה עולה יפה על מה שתיקנו בו להלל ולהודות, אבל מה ענין הדלקת הנרות בליל ראשון עבור ניצוח מלחמה. ויש לומר דמבואר בב"ח (סימן תרט) דתניא בברייתא שגור עליהן אותו רשע לבטל התמיד. ועוד אמר להם, מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין, ואיזה, זה הדלקת מנורה שכתוב בה להעלות נר תמיד, כל זמן שמדליקין אותה תמיד הם עומדין וכו', עמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה', על כן נעשה הנס גם כן